

Фіскальна політика держави: сутність та аналіз особливостей складових з їх компонентами

The Fiscal Policy of the State: the Essence and the Analysis of the Features of its Constituents with their Components

Ольга Огірко¹, Ігор Крет²
Olha Ogirko, Ihor Kret

¹ Lviv State University of Internal Affairs
26 Horodotska Street, Lviv, 79007, Ukraine

² Lviv Polytechnic National University
12 Stepana Bandery Street, Lviv, 79013, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.37-5

JEL Classification:
E62, G28, H39

Received 25.07.2018
Accepted 10.08.2018
Published online 31.08.2018

Corresponding Author:
Ihor Kret
kret.ihor@ukr.net

© 2018 The Authors. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

Анотація. Метою статті є визначення та аналіз особливостей складових фіскальної політики держави з їх компонентами.

Фіскальна політика держави як одна з ключових складових державної фінансової політики: 1) виконує суттєву роль у регулюванні економіки шляхом впливу на надходження та витрати держави; 2) зумовлена низкою факторів (чинників), зокрема потребами євроінтеграційних процесів, децентралізації та боротьби із системними кризовими явищами в економіці. На сьогодні фіскальна політика України не повною мірою реалізує свій потенціал, що зумовлює актуальність піднятого у роботі питання.

З'ясовано, що під фіскальною політикою держави слід розуміти цілеспрямовану політику в галузі доходів державного бюджету, політику щодо встановлення (визначення) та отримання (акумулявання) надходжень до нього (тобто до державного бюджету) з метою вирішення таких ключових (основних) завдань, як: 1) зменшення загального рівня безробіття; 2) підвищення рівня якості життя населення; 3) стимулювання підприємницької діяльності (ініціативи); 4) недопущення неефективного використання ресурсів; 5) розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності; 6) недопущення зростання рівня інфляції.

Встановлено, що основними (ключовими) невід'ємними структурними складовими фіскальної політики держави є: 1) політика державних доходів (надходжень), яка полягає у цілеспрямованій діяльності держави щодо регулювання податкових, неподаткових та інших надходжень на безповоротній основі відповідно до діючого законодавства певної країни (включаючи плату за надання адміністративних послуг, трансферти, власні доходи (надходження) бюджетних установ та організацій) з метою ефективного виконання державою своїх функцій; 2) політика державних видатків (витрат), під якою слід розуміти цілеспрямовану державну діяльність щодо регулювання видатків бюджету, надання кредитів із бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів тощо.

Доведено, що стратегічними цілями фіскальної політики України мають бути: 1) детінізація економіки; 2) створення сприятливого інвестиційного клімату; 3) забезпечення вкладення інвестиційних ресурсів у людський капітал, в першу чергу у освітньо-фаховий потенціал; 4) оптимізація структури бюджетних доходів/видатків; 5) проведення виваженої боргової політики тощо.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є розроблення практичних пропозицій (рекомендацій) з удосконалення фіскальної політики України в контексті проведення антикризових заходів.

Ключові слова: фіскальна політика держави; політика державних доходів; політика державних витрат; бюджет; доходи державного бюджету; видатки державного бюджету.

Abstract. The purpose of the article is to identify and analyze the features of the constituents of the fiscal policy of the state with their components.

The fiscal policy of the state as one of the key components of the state financial policy: 1) plays an essential role in regulating the economy by influencing the state revenues and expenditures; 2) is caused by a number of factors (causes), in particular the requirements of the European integration processes, decentralization and the fight against systemic crisis phenomena in the economy. Today, Ukraine's fiscal policy does not fully realize its potential, which determines the relevance of the issues raised in the work.

It has been clarified that the fiscal policy of the state should be understood as the purposeful policy in the field of state budget revenues, the policy of establishing (defining) and receiving (accumulation) of its revenues (i.e. the state budget) in order to solve such key (main) tasks as : 1) reduction of the general level of unemployment; 2) raising the standard of living of the population; 3) stimulation of entrepreneurial activity (initiative); 4) prevention of inefficient use of resources; 5) development of innovation and investment activity; 6) preventing the growth of inflation.

It has been found out that the main (key) integral structural components of the fiscal policy of the state are: 1) the policy of state income (revenues), which consists of the targeted activity of the state in regulating tax, non-tax and other revenues on a non-refundable basis in accordance with the legislation in force in a particular country (including fees for the provision of administrative services, transfers, own revenues (receipts) of budget institutions and organizations) in order to effectively perform state functions; 2) the policy of state expenditures, which should be understood as the targeted state activity in regulating budget expenditures, providing loans from the budget, repaying debt and placing budget funds in deposits, purchasing securities, etc.

It has been proved that the strategic goals of the fiscal policy of Ukraine should be: 1) unshadowing the economy; 2) creating a favorable investment climate; 3) ensuring the investment of resources into the human capital, in the first turn, into the educational and professional potential; 4) optimization of the structure of budget revenues/expenditures; 5) carrying out the weighted debt policy, etc.

The prospect of further research in this direction is the development of practical proposals (recommendations) for improving Ukraine's fiscal policy in the context of anti-crisis measures.

Keywords: fiscal policy of the state; government revenue policy; public expenditure policy; budget; state budget revenues; state budget expenditures.

ВСТУП

Фіскальна політика держави як одна з ключових складових державної фінансової політики виконує суттєву роль у регулюванні економіки шляхом впливу на надходження та витрати держави. На сьогодні фіскальна політика України не повною мірою реалізує свій потенціал. Це і зумовлює актуальність піднятого у роботі питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблемою свідчить про те, що окремі аспекти (питання) фіскальної політики держави (як одного з дієвих способів регулювання економіки) досліджували такі науковці:

В. Бантон [2], А. Загородній [19], М. Карлін [6], Д. Носіков [9], О. Ракул [11], Р. Скриньковський [15], С. Степаненко [17], В. Тарангул [2], В. Шевченко [12] та інші.

Водночас, віддаючи належне високому рівню наукових доробок у цьому напрямі, доцільно відмітити, що в даний час недостатньо уваги приділено основним (головним) складовим фіскальної політики держави.

Тому *метою статті* є визначення та аналіз особливостей складових фіскальної політики держави з їх компонентами.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виходячи із результатів аналізу літературних джерел [6; 12; 2; 19; 9] та практичних матеріалів за визначеною проблемою, можна стверджувати, що під фіскальною політикою держави слід розуміти цілеспрямовану політику в галузі доходів державного бюджету, політику щодо встановлення (визначення) та отримання (акумулявання) надходжень до нього (тобто до державного бюджету) [9, с.188] з метою вирішення таких ключових (основних) завдань, як:

1) зменшення загального рівня безробіття;

- 2) підвищення рівня якості життя населення;
- 3) стимулювання підприємницької діяльності (ініціативи);
- 4) недопущення неефективного використання ресурсів;
- 5) розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності;
- 6) недопущення зростання рівня інфляції [2, с. 34].

Виходячи з цього, на рис. 1 представлено структурну схему фіскальної політики держави.

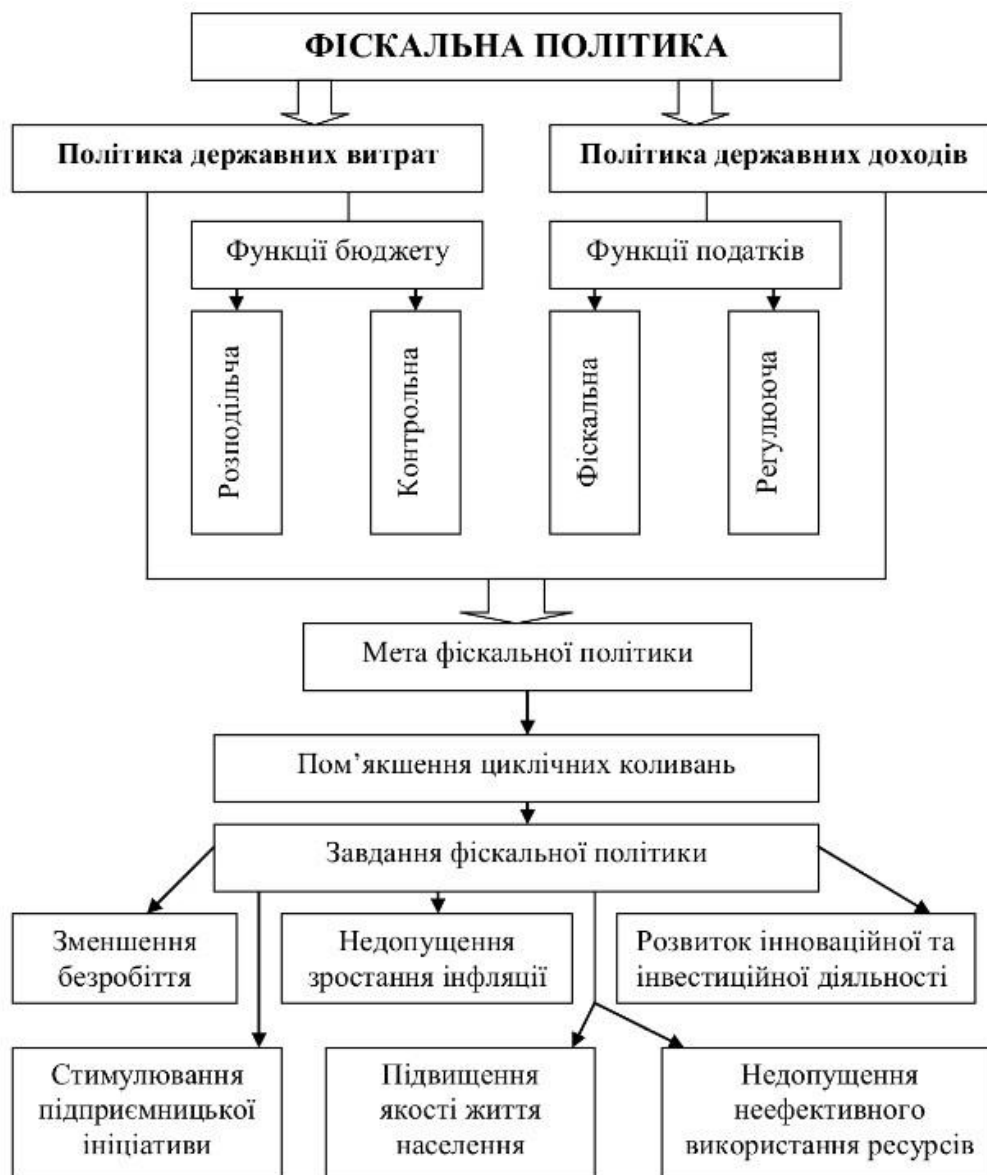

Рисунок 1 – Структурна схема фіскальної політики держави [2, с. 34]

Водночас у науковій праці С. Степаненка «Основні підходи, напрями та інструментарії державного регулювання економіки» [17] за-

значено, що фіскальну політику держави ще називають бюджетно-податковою, яка виявляє себе у системі форм та методів мобілізації

фінансових ресурсів держави (політика державних доходів) та їх розподілу (політика державних видатків), а також у фінансовому законодавстві. При цьому доцільно також відмітити, що фінансове законодавство є засобом реалізації фіскальної політики держави загалом та її окремих (конкретних) компонентів в межах складових, а не її частиною [11, с. 161].

Звідси очевидно, що основними невід'ємними структурними складовими фіскальної політики держави є:

- 1) політика державних доходів (надходжень);
- 2) політика державних видатків (витрат).

Тут варто також погодитись з думкою науковців [9; 11; 17; 14], що основою зміцнення фіскальної політики держави є формування системи оптимальної сукупності компонентів в межах її визначених складових (приведені вище), їх взаємоузгодження та визначення шляхів оптимального розвитку, а також налагодження дієвого (ефективного, результативного) адміністративно-правового механізму реалізації цієї політики.

Так, політика державних доходів – це складова фінансової політики держави, яка полягає у цілеспрямованій діяльності держави щодо регулювання податкових, неподаткових та інших надходжень на безповоротній основі відповідно до діючого законодавства певної країни (включаючи плату за надання адміністративних послуг, трансферти, власні доходи (надходження) бюджетних установ та організацій) з метою ефективного виконання державою своїх функцій [11, с. 162; 3].

В контексті цього варто зазначити, що відповідно до ст. 9 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [3] доходи бюджету, які фактично і є державними доходами, класифікуються за такими розділами (або компонентами в структурі політики державних доходів (надходжень) як складової фінансової політики держави), а саме:

– податкові надходження – загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі), які встановлені Податковим кодексом України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [10] та іншими нормативно-правовими актами з питань оподаткування;

– неподаткові надходження – 1) доходи (надходження) від власності та підприємницької діяльності; 2) адміністративні збори та платежі, доходи (надходження) від некомерційної господарської діяльності; 3) інші додаткові неподаткові надходження;

– інші надходження на безповоротній основі, до яких належать: 1) доходи від операцій з капіталом; 2) трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів влади Автономної Республіки Крим та інших держав або міжнародних установ чи організацій на безоплатній та безповоротній основі [3].

Для довідки [2, с. 32]: податкова політика має досить суттєвий вплив на сукупне споживання та зумовлює зміну мультиплікатора державних видатків (витрат) відповідно до економіко-математичної моделі – формула (1):

$$\begin{cases} Y = C + I + G \\ C = f + b(1-t)Y \end{cases} \Rightarrow \Rightarrow Y = \frac{1}{1-b(1-t)}(a + I + G), \quad (1)$$

де Y – ВВП закритої економіки;

C – споживання;

G – державні видатки (витрати);

I – інвестиції;

a – додатний емпіричний коефіцієнт;

b – гранична схильність до споживання;

t – гранична додаткова ставка [13; 7].

Беручи до уваги зазначене вище та враховуючи результати наукових досліджень, зокрема [11], варто також відмітити, що ще однією (другою, ключовою) складовою фіскальної політики держави є політика державних витрат, під якою слід розуміти цілеспрямовану державну діяльність щодо: 1) регулювання видатків бюджету; 2) надання кредитів із бюджету; 2) погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах; тощо.

Водночас встановлено, що компонентами державних видатків (в структурі політики державних видатків (витрат) як складової

фінансової політики держави) є [11, с. 163–164; 14]:

– видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом. Відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 14.01.2011 року № 11 [14] у складі видатків бюджету є:

1) витрати (видатки) розвитку – це видатки (витрати) бюджетів на фінансове забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: фінансове забезпечення структурної перебудови економіки; фінансове забезпечення капітальних вкладень виробничого та невиробничого призначення; інші додаткові видатки, які пов'язані з розширеним відтворенням [14];

2) витрати (видатки) споживання – видатки (витрати) споживання та погашення боргу, а також частина видатків бюджетів, які забезпечують поточне функціонування органів державної влади і/або місцевого самоврядування, бюджетних установ та організацій, поточні міжбюджетні трансферти та видатки на фінансове забезпечення заходів соціального захисту населення та соціально-культурної сфери, а також інші видатки, які не віднесені до видатків (витрат) розвитку та нерозподілених видатків [14].

– надання кредитів із бюджету;

– погашення боргу;

– придбання цінних паперів;

– розміщення бюджетних коштів на депозитах тощо.

При цьому також з'ясовано, що сучасна фіскальна політика України зумовлена низкою факторів (чинників), зокрема потребами євроінтеграційних процесів, децентралізації та боротьби із системними кризовими явищами в економіці [9, с. 188].

Водночас економіст А. Новак (голова Комітету економістів України) дотримується думки, що бюджет-2018 в Україні копією бюджету 2017 р. “Структурно доходи та витрати майже нічим не відрізняються, просто вийшло, що до бюджету цього року додали показник інфляції, і за фактом економічні результати мало чим відрізнятимуться від тих, що є в цьому році: зростання ВВП та інфляції будуть ана-

логічними, триватиме девальвація гривні до 30 грн. / \$ до кінця 2018 р.”, – зазначає А. Новак [8]. Поряд з тим, А. Новак стверджує, що різке підвищення заробітних плат призведе до призведе до масового відходу високорентабельних підприємств, установ та організацій у тінь [8]. Поряд з тим, підтримуючи думку науковців [5], сформульованої ще у 2016 році, можна стверджувати, що сьогодні в Україні бюджетно-податкова система не змінилась і надалі знаходиться в суперечності із життєвими реаліями.

Тут варто відмітити, що середня номінальна заробітна плата працівника підприємств, установ та організацій в Україні у червні 2018 р. становила 9141 грн. (рис. 2). Це у 2,5 рази вище рівня мінімальної заробітної плати в Україні, яка становить 3723 грн. Індекс реальної заробітної плати у червні 2018 р. порівняно з травнем 2018 р. становив 104,8 %, а відносно червня 2017 р. – 113,0 % [16]. З огляду на це, враховуючи також інформацію у [2; 4; 18], доцільно також зазначити, що різке підвищення заробітної плати протягом 2017–2018 рр стало одним з головних факторів, що вплинули на інфляцію, а це негативно впливає на рівень життя громадян України.

Звіси очевидно, що фіскальна політика впливає на різноманітні сфери життя суспільства, і безпосередньо пов'язана із демографією, соціальною економікою та соціально-трудохими відносинами, зокрема із державними програмами зайнятості та безробіття, рівнем мінімальної заробітної плати, зміною податкових ставок тощо.

Беручи до уваги зазначене вище та підтримуючи думку Л. П. Амбрик [1], доцільно також зазначити (як практичні рекомендації), що стратегічними цілями фіскальної політики України в першу чергу (в контексті забезпечення економічного зростання та добробуту її громадян) мають бути: детінізація економіки, створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення вкладення інвестиційних ресурсів у людський капітал, зокрема у освітньо-фаховий потенціал, оптимізація структури бюджетних доходів/видатків та проведення виваженої боргової політики тощо.

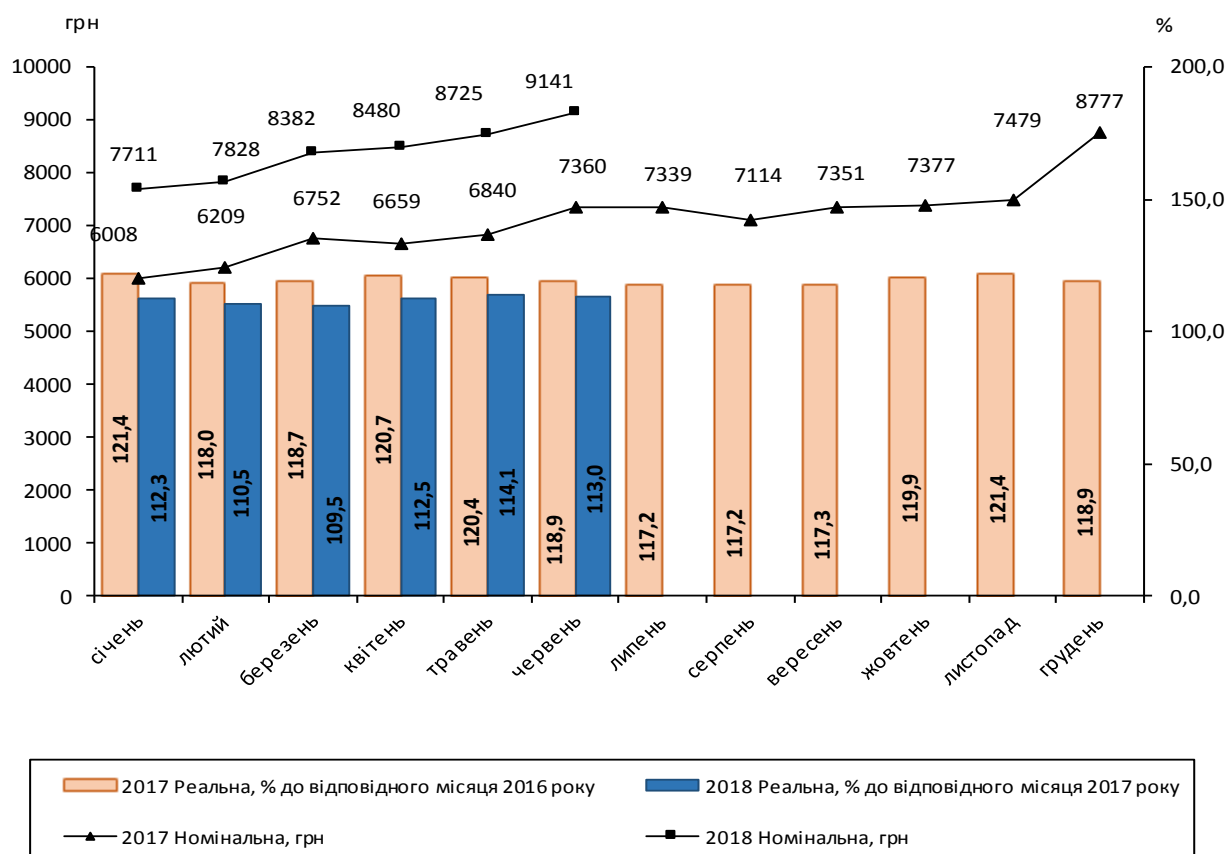

Рисунок 2 – Динаміка середньої заробітної плати в Україні у 2017–2018 рр. [16]

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження доводять, що:

1. Під фіскальною політикою держави слід розуміти цілеспрямовану політику в галузі доходів державного бюджету, політику щодо встановлення (визначення) та отримання (акумулявання) надходжень до нього (тобто до державного бюджету) з метою вирішення таких ключових (основних) завдань, як: 1) зменшення загального рівня безробіття; 2) підвищення рівня якості життя населення; 3) стимулювання підприємницької діяльності (ініціативи); 4) недопущення неефективного використання ресурсів; 5) розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності; 6) недопущення зростання рівня інфляції.

2. Основними (ключовими) невід’ємними структурними складовими фіскальної політики держави є: 1) політика державних доходів (надходжень), яка полягає у цілеспрямованій діяльності держави щодо регулювання податкових, неподаткових та інших надходжень на безповоротній основі відповідно до діючого законодавства певної країни (включаючи плату за надання адміністративних

послуг, трансферти, власні доходи (надходження) бюджетних установ та організацій) з метою ефективного виконання державою своїх функцій; 2) політика державних видатків (витрат), під якою слід розуміти цілеспрямовану державну діяльність щодо регулювання видатків бюджету, надання кредитів із бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів тощо.

3. Стратегічними цілями фіскальної політики України (в контексті забезпечення економічного зростання та добробуту її громадян) мають бути: 1) детінізація економіки; 2) створення сприятливого інвестиційного клімату; 3) забезпечення вкладення інвестиційних ресурсів у людський капітал, в першу чергу у освітньо-фаховий потенціал; 4) оптимізація структури бюджетних доходів/видатків; 5) проведення виваженої боргової політики тощо.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є розроблення практичних пропозицій (рекомендацій) з удосконалення фіскальної політики України в контексті проведення антикризових заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Ambryk, L. P. (2014). Prahmatyka fiskalnoi polityky Ukrainy [Pragmatics of fiscal policy of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 8. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3255> (in Ukrainian)
[Амбрик, Л. П. (2014). Прагматика фіскальної політики України. *Ефективна економіка*, 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3255>].
2. Banton, V. D., & Taranhul, V. I. (2010). Fiskalna polityka ta mekhanizm yii realizatsii [Fiscal policy and its implementation mechanism]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 21, 30–35 (in Ukrainian)
[Бантон, В. Д., & Тарангул, В. І. (2010). Фіскальна політика та механізм її реалізації. *Інвестиції: практика та досвід*, 21, 30–35].
3. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine] (Ukraine), 8 July 2010, No 2456-VI. Retrieved July 1, 2018, from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (in Ukrainian)
[Бюджетний кодекс України, 8 липня 2010, № 2456-VI. Актуально на 01.07.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>].
4. Danylyshyn, B. (2018, March 12). U liutomu infliatsiia v Ukraini upovilnylasia, ale tse shche nichoho ne oznachaie [In February, inflation in Ukraine slowed down, but this does not mean anything]. *112.UA*. Retrieved from <https://ua.112.ua/mnenie/u-liutomu-infliatsiia-upovilnylasia-ale-tse-shche-nichoho-ne-oznachaie-436836.html> (in Ukrainian)
[Данилишин, Б. (2018, Березень 12). У лютому інфляція в Україні уповільнилася, але це ще нічого не означає. *112.UA*. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/u-liutomu-infliatsiia-upovilnylasia-ale-tse-shche-nichoho-ne-oznachaie-436836.html>].
5. Dulik, T. O., & Aleksandriuk, T. Yu. (2016). Vektory rozvytku suchasnoi fiskalnoi polityky Ukrainy [Vectors of development of modern fiscal policy of Ukraine]. *International scientific journal*, 2, 107–115 (in Ukrainian)
[Дулік, Т. О., & Александрюк, Т. Ю. (2016). Вектори розвитку сучасної фіскальної політики України. *International scientific journal*, 2, 107–115].
6. Karlin, M. I. (2014). Sotsialna i fiskalna polityka derzhavy: problemy rehionalnoi koordynatsii v umovakh novoho etapu hlobalizatsii [Social and fiscal state policy: the problems of regional coordination in the conditions of a new globalization stage]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 2, 34–44 (in Ukrainian)
[Карлін, М. І. (2014). Соціальна і фіскальна політика держави: проблеми регіональної координації в умовах нового етапу глобалізації. *Демографія та соціальна економіка*, 2, 34–44].
7. Klymko, H. N. (2002). *Osnovy ekonomichnoi teorii: politekonomichnyi aspekt* [Fundamentals of Economic Theory: Polytechnical Aspect] (4th ed.). Kyiv: Znannia-Pres (in Ukrainian)
[Климко, Г. Н. (2002). *Основи економічної теорії: політекономічний аспект* (4-те вид., перероб. і доп.). Київ: Знання-Прес].
8. Kuchkina, A. (2017, December 8). Novye zarplaty deputatov i pobory s prostykh ukraincev: chto zalozhili v bjudzhet 2018 [New salaries of deputies and fees from ordinary Ukrainians: what was put into the budget of 2018]. *Vesti*. Retrieved from <https://vesti-ukr.com/strana/268676-novye-zarplaty-deputatov-i-pobory-s-prostykh-ukraintsev-chto-zalozhili-v-bjudzhet-2018> (in Russian)
[Кучкина, А. (2017, Декабрь 8). Новые зарплаты депутатов и выборы с простых украинцев: что заложили в бюджет 2018. *Вести*. URL: <https://vesti-ukr.com/strana/268676-novye-zarplaty-deputatov-i-pobory-s-prostykh-ukraintsev-chto-zalozhili-v-bjudzhet-2018>].
9. Nosikov, D. M. (2016). Fiskalna polityka derzhavy: teoretyko-pravovyi aspekt [The fiscal policy of the state: theoretical and legal aspect]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia*, 31, 178–192 (in Ukrainian)
[Носіков, Д. М. (2016). Фіскальна політика держави: теоретико-правовий аспект. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*, 31, 178–192].

10. Podatkovyi kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine] (Ukraine), 2 December 2010, No 2755-VI. Retrieved July 1, 2018, from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukrainian) [Податковий кодекс України, 2 грудня 2010, № 2755-VI. Актуально на 01.07.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>].
11. Rakul, O. V. (2015). *Fiskalna polityka derzhavy: problemy rozuminnia* [Fiscal policy of the state: problems of understanding]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, 1, 44–50 (in Ukrainian) [Ракул, О. В. (2015). Фіскальна політика держави: проблеми розуміння. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 1, 44–50].
12. Shevchenko, V. M. (2012). *Pryntsypy fiskalnoi polityky derzhavy na riznykh fazakh ekonomichnoho tsykladu* [Principles of the fiscal policy of the state on different phases of the economic cycle]. *Biuletyn Mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu*, 1(2), 399–403 (in Ukrainian) [Шевченко, В. М. (2012). Принципи фіскальної політики держави на різних фазах економічного циклу. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*, 1(2), 399–403].
13. Sidorovich, A. V. (Ed.). (2001). *Макроєкономіка* [Macroeconomics] (4th ed.). Moscow: Delo i Servis (in Russian) [Сидорович, А. В. (Ред.). (2001). *Макроэкономика* (4-е изд.). Москва: Дело и Сервис].
14. Skladovi chastyny vytrat (vydatkiv) rozvytku ta vytrat (vydatkiv) spozhyvannia [Components of expenditures (expenditures) of development and expenditures (expenditures) of consumption] (Ukraine), 14 January 2011, No 11. Retrieved July 1, 2018, from <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16737473> (in Ukrainian) [Складові частини витрат (видатків) розвитку та витрат (видатків) споживання (Україна), 14 січня 2011, № 11. Актуально на 01.07.2018. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16737473>].
15. Skrynkovskyy, R. M. (2015). *Sotsialno-ekonomichna stratehiia derzhavy na zasadakh harantuvannia sotsialnoi bezpeky: mekhanizm formuvannia ta problemy realizatsii* [Socio-economic strategy of state on the basis of guaranteeing social security: mechanism of formation and problems of implementation]. *Efektivna ekonomika*, 3. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3896> (in Ukrainian) [Скриньковський, Р. М. (2015). Соціально-економічна стратегія держави на засадах гарантування соціальної безпеки: механізм формування та проблеми реалізації. *Ефективна економіка*, 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3896>].
16. State Statistics Service of Ukraine. (2018). *Wages and salaries, social and labour relationship*. Retrieved July 1, 2018, from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_e/dn.htm
17. Stepanenko, S. V. (2013). *Osnovni pidkhody, napriamy ta instrumentarii derzhavnogo rehuliuвання ekonomiky* [Basic approaches, directions and tools of government control of economy]. *Derzhavne budivnytstvo*, 2, 1–14 (in Ukrainian) [Степаненко, С. В. (2013). Основні підходи, напрями та інструментарії державного регулювання економіки. *Державне будівництво*, 2, 1–14].
18. Vdovychenko, A. (2018). How Does Fiscal Policy Affect GDP and Inflation in Ukraine? *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, 244, 25–43. doi: 10.26531/vnbu2018.244.02
19. Zahorodnii, A. H., & Vozniuk, H. L. (2005). *Finansovo-ekonomichniy slovnyk* [Financial and Economic Dictionary]. Lviv: Lvivska politehnika (in Ukrainian) [Загородній, А. Г., & Вознюк, Г. Л. (2005). *Фінансово-економічний словник*. Львів: Львівська політехніка].